

‘De dood lijkt nergens op’

10-jarig jubileum

Op 28 november 2023 vond in Tot Zover – museum over leven en dood (Amsterdam) een feestelijk symposium plaats bij gelegenheid van het 10-jarig jubileum van de Funeraire Academie (FA). Deze academie is een platform waar professionals in omgang met de dood en academici die onderzoek doen naar de dood elkaar ontmoeten.

Sprekers op deze dag waren onder anderen ritueelbegeleider Rosalie Kuyenhoven en erfgoedexpert Marc Jacobs. Naast hun lezingen werden ook enkele ‘trends’ gepresenteerd: de opkomst van mediums die in uitvaartcentra contact leggen met overledenen en de ‘vrolijke uitvaart’. Steeds volgden levendige discussies. De dag werd afgesloten met een column door Laura Cramwinckel, coördinator van de Funeraire Academie, over ‘koffie en cake’.

Welkom en inleiding

De dood lijkt nergens op, het zou een uitroep kunnen zijn van een nabestaande die net een dierbare verloren heeft. De dood overkomt ons allemaal, we worden ermee geconfronteerd, maar het blijft een onvergelykbare ervaring. Soms is sterven een mooi proces en kijken we met voldoening terug op de uitvaart, maar sterven kan ook rommelig, vies en akelig zijn en de uitvaart kan allerlei onderhuidse conflicten naar de oppervlakte brengen. Dan lijkt het inderdaad “nergens op”.

De titel roept ook een vraag op: hoe gaan we

in Nederland om met de dood? Zijn er typische, kenmerkende “doodstijlen” in Nederland? Waar lijkt de omgang met de dood in Nederland op, zijn er aspecten die we terugzien in andere landen, in andere culturen? Het programma van dit symposium stelt die vraag en brengt een **vergelijkend perspectief** in. We vergelijken, en misschien confronteren, de Nederlandse doodstijlen met die in Engeland en Vlaanderen. Lijken de doodstijlen in Nederland ergens op, of toch nergens op...?

Na de pauze kijken we naar twee **actuele trends**: allereerst kijken we naar het inzet-

Colofon

Funeraire Academie Teksten 3 (Amsterdam 2024)

ISSN 2589-5621

Terugblik en verslag door dagvoorzitter Martin Hoondert (Tilburg University)

Symposium 'De dood lijkt nergens op...'

Amsterdam, 28 november 2023

© Alle rechten voorbehouden aan de auteurs

Funeraire Academie, www.totzover.nl/funeraireacademie

ten van een medium en het geloof in geesten of contact met de doden over de grenzen van de dood heen. In sommige culturen is contact met voorouders heel gewoon. We zien in Nederland dergelijke praktijken opkomen. Hoe verhoudt deze trend zich tot de veranderende rol van religie in de Nederlandse samenleving? Wat zegt deze trend over het denken en doen inzake de dood en leven na de dood? Een tweede trend sluit direct aan bij de tentoonstelling Een lekkere dood in dit museum. In menig opzicht is de uitvaart een uitbundige, soms zelfs vrolijke aangelegenheid geworden. Het leven van de overledene wordt nog een laatste keer gevierd. Hoe vrolijk en uitbundig kan een uitvaart zijn?

Het programma is dus een tweeluik: “de blik van de burens” voor de pauze, na de pauze gaat het over “geesten en feesten”.

Tien jaar Funeraire Academie

Meteen na het welkom en de opening door de dagvoorzitter markeerde Paul Post als voorzitter van de stuurgroep van de FA kort het 10-jarig bestaan van de Funeraire Academie:

“Een paar woorden van mijn kant om hier op deze plaats het tienjarig jubileum van de Funeraire Academie te markeren. Tien jaar geleden kwamen we ook hier bijeen, op precies deze plaats voor het eerst. Na een fase van voorbereiding hadden we een groep mensen uitgenodigd waarmee we de FA officieel van start wilden laten gaan, mensen waarmee we onze opzet vorm wilden geven. Verschillende gezichten van toen zie ik ook nu, maar ook vele nieuwe gezichten. We wilden een platform of podium zijn waar vertegenwoordigers uit alle hoeken van de uitvaartbranche en onderzoekers op het terrein van sterven, dood en rouw aan universiteiten en onderzoeksinstituten elkaar zouden ontmoeten. Dit museum werd onze penvoerder, Laura Cramwinckel werd de spil van al onze ondernemingen.

Na tien jaar kunnen we terug kijken op een rijk verleden, geslaagde expert meetings, symposia, webinars, masterclasses, labs,

publicaties. Recent hebben we de samenstelling van onze stuurgroep kunnen uitbreiden, we zijn klaar voor de toekomst. En ik noem zeker ons recent gestarte groot-schalige project *Mors Neerlandica* waarin we actuele Nederlandse doodstijlen in kaart en beeld willen gaan brengen met precies weer mensen uit de praktijk en uit academia. En eigenlijk is dat ook precies wat we vanmiddag gaan doen: verkennen van actuele doodstijlen!”

Rosalie Kuyvenhoven

[Rosalie Kuyvenhoven](#) is afkomstig uit Nederland, en woont en werkt in London als ritueelbegeleider (celebrant). Naast uitvaarten verzorgt zij ook huwelijksceremonies. In 2018 won Rosalie de *National Celebrant Award for Outstanding Funeral Services*. Rosalie is een creatieve, inspirerende en empathische ritueelbegeleider. Tijdens het symposium leidde zij de deelnemers in in de rituelen rondom de dood in Engeland. We noemen hier enkele opvallende verschillen tussen Engeland en Nederland:

- In Engeland is er geen regel die voorschrijft dat de uitvaart binnen enkele dagen plaats moet vinden. Soms vindt de uitvaart pas lange tijd na het overlijden plaats.
- De as van de overledene kan al op de dag van crematie opgehaald worden.
- Uitvaarten en crematies in Engeland zijn in de regel ‘traditioneel’, maar het landschap verandert snel met meer aandacht voor personalisatie, eco-vriendelijke uitvaarten en nabestaanden die zich bewuster worden van opties.
- Uitvaartondernemers vervullen zelden de rol als spreker bij uitvaarten. De ceremonie wordt geleid door religieuze voorgangers, ritueelbegeleiders of de familie zelf. Ritueelbegeleiders zijn een drijvende kracht als het gaat om vernieuwingen in de uitvaartceremonie.
- Het aantal technische crematies (zonder voorafgaande ceremonie) neemt toe in Engeland, soms gevolgd door een herdenkingsviering, bijvoorbeeld in een pub.

- Er zijn initiatieven om de dood meer bespreekbaar te maken, zoals *death cafés*, *grief festivals* en *living funerals*.

Marc Jacobs

[Marc Jacobs](#) is hoogleraar aan de Universiteit van Antwerpen. ‘Erfgoed’ is zijn expertise. Rituelen, kalenderfeesten en volkscultuur zijn een belangrijk, vaak identiteitsbepalend immaterieel erfgoed. Naast publicaties over volkskunde, erfgoed en erfgoedbeleid, erfgoed en duurzaamheid, de rol van musea, publiceerde hij onder andere over ‘rouwmalen en koffietafels in de Lage Landen’. Tijdens het symposium startte Marc met de discussie rondom erfgoed. Rituelen kunnen bekeken worden vanuit het denken

over erfgoed. Een rijke bron is de website [Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen](#). Net als in Nederland en Engeland zien we in Vlaanderen vernieuwingen van de uitvaartcultuur. Enkele (voorzichtige) trends zijn:

- [Reveil](#) organiseert onder meer troostconcerten op begraafplaatsen en werkt aan een ‘rouwrevolutie’ in Vlaanderen.
- [Onumenten](#) zijn gedenkplaatsen in het landschap, plaatsen van stilte, bezinning, rust en troost.
- [Het laatste portret](#), een documentaire reeks op de VRT: fotografe en documentairemaakster Lieve Blancquaert maakte portretten van mensen die afscheid nemen van het leven.

Figuur 1 Sprekers Rosalie Kuyvenhoven, Marc Jacobs en Monique Maurik

Trend 1: een medium als vorm van nazorg

Na de pauze ging Brenda Mathijssen, universitair hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen en gespecialiseerd in onder meer dodenrituelen en de psychologie van de religie, in gesprek met Monique Maurik, uitvaartondernemer in Capelle aan den IJssel. Maurik organiseert geregeld zogenoemde ‘inspiratie-avonden’ gericht op rouw en verlies als vorm van nazorg aan nabestaanden. Een enkele keer was medium Myrthe Bruinzeel van [Spirit & Soul](#) bij deze avonden aanwezig. Zij laat, aldus een bericht op Facebook van 20 november 2023, “ervaren dat onze geliefden na de dood dicht bij ons blijven.” We halen enkele punten uit het gesprek en de daarop volgende discussie naar voren:

- Nabestaanden ‘spreken’ veelvuldig met de doden, soms in de vorm van een gebed, door middel van een seance (al dan niet bij het graf), ‘glaasje draaien’ of pendelen.
- De uitvaartprofessional faciliteert het werk van een medium als vorm van nazorg. De vraag is: wat is goede nazorg en wie oordeelt daarover?
- Naast de inzet van het medium is er ook altijd aandacht voor rouw en rouwbegeleiding. Bij diepe of vastzittende rouw is de verwijzing naar een rouwprofessional aan te raden.

Trend 2: de vrolijke uitvaart

Het onderdeel rond 'de vrolijke' dood werd ingeleid door Paul Post. Hier volgt een weergave van zijn notities bij deze trend:

“Rond 423 na Christus schreef kerkvader Augustinus over hoe om te gaan met de dode. Die brief werd later een boekje en is in mooie vertaling in het Nederlands voorhanden: Aurelius Augustinus: *Wat kunnen wij voor de doden doen?* [*De cura pro mortuis gerenda*]. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Jan den Boeft en Hans van Reisen (Eindhoven: Damon 2020, 5e druk). Dit boekje geeft enerzijds een mooi en tijdloos beeld van zaken rond omgaan met de dode en de dood en anderzijds een heel contextueel beeld, gekoppeld aan de laatantieke wereld van zijn tijd.

Een groot deel van het boekje gaat overigens over doden die spreken in dromen, visioenen en mediums. Er komen twee uitersten in beeld in die omgang met onze

doden: onverschilligheid en uitbundigheid. Beide beziet Augustinus kritisch, en beide herkennen we nog steeds. Onverschilligheid was er in de laatantieke wereld volop. Soms werden lichamen gewoonweg gedumpt in *puticuli*, in kuilen aan de rand van de steden, voer voor de honden zoals Augustinus schetst. Die onverschilligheid keurt Augustinus stellig af, de christenen staan er vanaf de eerste eeuwen om bekend dat ze zorg dragen voor doden en niet alleen die uit eigen kring. Respectvol zorgen voor de doden wordt een act van barmhartigheid, later een van de werken van barmhartigheid. Ik begrijp dan ook niet hoe pastores en kerkleiders staan in die christelijke traditie bepaalde mensen een uitvaart onthouden, zoals bij zelfdoding, euthanasie, homoseksualiteit of onvoldoende kerkelijke participatie. Anderzijds was er uitbundigheid, die kwam vooral tijdens uitvaarten en gedenkdagen tot uitdrukking via maaltijden en drinkgelagen, maar ook via groots angeklede uitvaartstoeten, *pompae*.

Die drinkgelagen leidden soms, of vaak tot vrolijke taferelen, dronkenschap, handtastelijkheden of uitspattingen.

Bedenk hierbij dat ook het leven in het hernaamaals lange tijd bij Grieken, Etrusken en Romeinen en ook bij de eerste christenen werd voorgesteld als een maaltijd, als een uitbundig samenzijn met eten en vooral drinken. Toen ik een tijd in Rome woonde, zag ik dat nog steeds maal gehouden wordt op graven, en dat ook daar de drank rijkelijk kan vloeien, op Allerzielen en jaardagen. Fijntjes wijst Augustinus erop dat die festijnen vaak niet zo zeer voor de doden zijn als wel voor genot van de nabestaanden en ook om hun prestige, macht en geld tentoon te spreiden.

Die lijn van uitbundigheid is wel een duidelijke constante door de geschiedenis heen. In de (late) middeleeuwen zien we die *pompa* met eten en drinken; in de vroegmoderne en moderne tijd is er sprake van copieuze malen waarmee de bovenlaag van de bevolking en later de burgerij, zijn prestige en macht toont.

Steeds weer reageert men op die vrolijke uitvaart met afkeur en reglementen, en

steeds steekt die toch weer de kop op. Er komen kleding- en kleurvoorschriften: ingetogen zwart – maar dat wordt snel kostbaar zwart fluweel; de maaltijd moet geserveerd worden in klein passend servies – maar al snel wordt dat servies kostbaar geïmporteerd pronk-en-praal-porselein.

In onze tijd komt daar iets belangrijks bij. Nu we dankzij migratie en globalisering kennis hebben van andere culturen, weten we dat elders, in Indonesië en Suriname, in Azië, Afrika omgaan met de dode en dood doorgaans vergezeld gaat van eten en drinken, dans en muziek. Wij verzochten dan achteloos soms: ach, was onze uitvaart ook maar zo uitbundig en vrolijk... Een misverstand, er speelt daar iets heel anders dan die uitersten van onverschilligheid en vrolijke boel: de maaltijd, bijvoorbeeld de bekende *slematan*, is altijd een integraal onderdeel van rituelen, ze markeren en bezweren, en horen bij geboorte, huwelijk en uitvaart.

De uitbundige soms ronduit vrolijke uitvaart is nu actueel, een opkomende actuele doodstijl. Ik zie op websites van crematoria de catering aanlokkende volle schalen met hapjes presenteren en er wordt meer en meer gedronken en geklonken op het leven van de dode... Er kan en gebeurt heel wat meer dan alleen 'koffie en cake'.

Afsluitend vertel ik graag over een recente eigen ervaring waar ik nog steeds geen raad mee weet. Ik woonde laatste een uitvaart bij,

niets tragisch, een dood na een rijk en lang leven. Ik was genodigd 's ochtends om 11 uur in een kapel, vroeger een vrijzinnige kerk, nu een zaal voor lezingen, concerten en ook dus uitvaarten. Bij binnenkomst stond de kist in het midden, en er omheen zitjes, kleine tafeltjes en stoelen. Een cateringbedrijf stond in uniform gereed.

Na een enkel woord en een goocheltrucje van een kleinkind, bestond het samenzijn uit

eten en drinken, twee uur lang rondom de kist. Eerst koffie, thee en taart, koek, vervolgens allerlei drank, sap, wijn, bier, sandwiches en warme hapjes aange-reikt op chique etagères. Ik bemerkte bij mezelf en anderen onwennig-

heid, vooral het dicht om de kist zitten speelde daarbij een rol. Later moesten mensen zich net als ik corrigeren als ze tijdens geanimeerd gesprek hun glas op de kist wilden zetten... Ik bleef het ongemakkelijk vinden, maar waarom eigenlijk? We zijn toch in onze cultuur de onverschilligheid en koffie en cake voorbij...?"

Later moesten mensen zich net als ik corrigeren als ze tijdens geanimeerd gesprek hun glas op de kist wilden zetten... Ik bleef het ongemakkelijk vinden, maar waarom eigenlijk?

Het gesprek over de 'uitbundige' of 'vrolijke uitvaart' werd afgesloten met een column door Laura Cramwinckel, kwartiermaker van de Funeraire Academie en hoofd programma bij Museum Tot Zover. Zij hield een pleidooi voor gepaste soberheid met koffie en cake, als onvolprezen Nederlandse uitvaarttraditie. Als afsluiting van dit verslag geven we haar column integraal weer.

Figuur 2 Studio Lerner & Sander en Aux Raus, Coffin Poser, videoclip (2010)

Pleidooi voor koffie & cake door Laura Cramwinckel

Arme Cake. In zowat iedere beschouwing over ‘Nederlandse uitvaarttradities’ wordt ‘ie’ beschimpt en geridiculiseerd. Hij is klef, te nat of te droog. Er wordt over gesproken alsof de cake fantasieloos en zakelijk is, een soort uiting van Hollandse knieperigheid. De combinatie ‘koffie en cake’ is ook wel verworpen tot een metafoor voor alles wat mis zou zijn bij uitvaarten. Want: ‘de uitvaart verdient meer dan het traditionele maar saaie kopje koffie met cake.’

Daar ben ik het dus niet mee eens. Ik vind dat de cake toe is aan een herwaardering. Juist op momenten van groot verdriet grijpen mensen graag terug naar dat wat ze kennen. Iets zacht, zoet en vet, is dan, in al zijn eenvoud, vaak het enige waar je zin in hebt. Bovendien: in de herkenning en herhaling schuilt grote rituele kracht en troost. Ik persoonlijk zit na een uitvaartdienst helemaal niet te wachten op feestelijke oesters of sushi, champagne of bier. En daarin sta ik niet alleen. In 2022 deed Monuta onderzoek onder 1.500 volwassenen: driekwart van hen wilde geen feest maar een kleine standaarddienst, en toch zeker de helft stond op cake en koffie. Tussen enquête, wens en realiteit zit soms een discrepantie, dus wij deden zelf ook onderzoek. In aanloop tot de tentoonstelling [Een Lekkere Dood? Wat eten we bij afscheid en rouw](#) analyseerden we de feitelijke consumptiecijfers van Nederlands grootste uitvaartverzorger DELA. Wat wordt nu werkelijk het meest gegeten bij uitvaarten?

Op nummer één staan de belegde broodjes. Op nummer twee de cake! En op nummer drie staan... worstenbroodjes. Dat het grootste uitvaartbedrijf uit Brabant komt is duidelijk. Worstenbroodjes gaan vrijwel gelijk op met de bitterbal want hartige snacks maken een opmars. Interessant detail: bitterballen zijn vooral favoriet boven de rivieren.

De cake scoort dus nog heel goed wat betreft rouwkost. Daar mogen we best trots op

zijn. Want waarom vinden we funeraire eettradities van andere culturen allemaal prachtig, maar is de eigen traditie te min? Dergelijke zelfkastijding is nergens goed voor. Als we de blik omdraaien: Britse uitvaartondernemers bewonderen de gastvrijheid van Nederlandse begrafenissen. Engelse uitvaartcentra zijn niet ingericht met eetzaal, daar is het geenszins vanzelfsprekend om nog na te tafelen. Met een beetje geluk zie je elkaar na de uitvaart in de plaatselijk pub, maar de rekening betaalt ieder voor zich. Going Dutch? Yeah right. Nederlanders zijn juist gastvrij door direct na de dienst iets aan te bieden en dat zet de koffie en cake-traditie in een nieuw licht, lijkt me. Of kijk naar Italië: eten en drinken vormen een wezenlijk onderdeel van de Italiaanse levensstijl maar niet na de dood: de naaste familie eet elders wellicht een gezamenlijke lunch – maar de andere aanwezigen stiefelen na de mis met honger naar huis. Wat ik in Nederland minder waardeer is het ‘eigentijdse’ verplaatsen tussen afscheidscentrum en café. Zat laatst met betraande ogen achter het stuur een omleidingsroute te volgen voor de condoleance in een of ander dorpskroeg. Moest wel drie keer insteken bij het parkeervak want de emoties zaten nog zo hoog. Why?

Nog even over de Nederlandse cake traditie – want de begrafeniscake in zijn huidige vorm is circa zeventig jaar oud. Daaraan vooraf gaat een eeuwenoude baktraditie van vele soorten rouwgebak: van krakeling tot rouwbescuit en leedbol – u ziet het allemaal in de expositie Lekkere Dood. Maar de gele botercake werd na de tweede wereldoorlog de ideale koek vanwege de professionalisering van de uitvaartzorg en de opkomst van crematie. Het is de meest eenvoudige koeksoort: het basisrecept bestaat uit evenveel delen bloem, boter, suiker en eieren. Het is makkelijk in grote oplage te maken en te bewaren. De egale substantie en rechthoekige bakvorm maakt de cake makkelijk snijbaar en deelbaar in gelijke plakjes. Handig, want de snelle opvolging van groepen in het crematorium maakt dat

er maar weinig tijd is voor de condoleance: cake eet je makkelijk uit de hand en slik je weg met een slok koffie.

De cake overstijgt regionale verschillen: een goede eigenschap aangezien we op grotere afstand van elkaar zijn gaan wonen en er veel verschillende mensen samenkomen bij een uitvaart. Qua uiterlijk is de cake zo neutraal dat niemand er aanstoot aan kan nemen. Auteur Daan Heerma van Voss schreef een prachtige bespiegeling op de begrafenis cake in de NRC, en ook te lezen in het tentoonstellingsmagazine. Hij stelt de retorische vraag: Is de cake een ding - een goudstaaf, een baksteen - of troostrijk voedsel dat we moeten koesteren? U weet inmiddels mijn mening.

Feit blijft dat iets zoets eten na alle emoties de bloedsuikerspiegel omhoog krikt. En je weer naar het dagelijkse leven helpt. De cake moet dan wel goed zijn uiteraard. En tja, dát is niet vanzelfsprekend.

Speciaal voor de tentoonstelling initieerde het museum eerder dit jaar een Grote Uitvaartcake test: veertien roombotercakes werden aan een strenge smaaktest onderworpen door een jury met restaurantcriticus Hiske Versprille van de Volkskrant en de eminente banketbakker Cees Holtkamp.

Er werd blind geproefd en niet altijd van harte. Al na drie cakes had Cees Holtkamp tranen in zijn ogen en een brok in zijn keel - en dat niet van vreugde. Hoe dat avontuur afliep heeft u wellicht al in de Volkskrant gelezen, maar ook in het magazine staat een mooi verslag. De winnaar uit Brabant bakt in ieder geval verrukkelijke roombotercake met geurige citroenschil en boter. Deze Bakkerij Bekkers toont bovendien dat ambachtelijk bakken ook op grotere schaal kan: een culinaire en commerciële tip voor de grote uitvaartbedrijven die iets minder scoorden. Ook vandaag serveren wij deze winnende cake. En vorige maand heeft Monuta ook een smakelijke cake gelanceerd ter ere van hun jubileum.

Te zien in de tentoonstelling zijn ook diverse kunstwerken gewijd aan cake. Hiernaast in de tuin staat bijvoorbeeld de koffie- en

cakefontein van Peer Vink, een jonge kunstenaar die ook pleit voor meer respect voor koffie en cake als zijnde 'Nederlands icoon van herdenken'. Ook fontein verdient volgens hem meer aandacht.

Figuur 3 Hiske Versprille is jurylid van de Grote Uitvaartcake Test

In de Grote Zaal zien we een muur van halva door Narges Mohammadi. Halva is een typische oosterse zoetigheid die bij Iraanse en afghaanse begrafeningen wordt gegeten, en het wordt doorgaans geserveerd als kneedbaar deeg op een schaal. Maar ik zie in de halvamuur in het museum een gigantisch uitvergrote gele plak cake. Misschien is de kunstenaar in haar onderbewustzijn toch geïnspireerd door het Nederlandse baksel? Verderop in de gang speelt een videoclip van de hardcore-gabberband Aux Raus (ook weer Brabanders - ik zie een patroon). In een steriele setting wordt een gigantische cake gebakken in een doodskist en crematieoven. De bandleden nemen de efficiency van de Nederlandse uitvaartbranche op de hak en doen tegelijk een maximale bakspanning. Ja, ik zie een patroon en vooral veel liefde.

Ik ben bijna klaar met dit pleidooi voor de cake. Graag nog iets over koffie. Want hoewel de media vooral aandacht hebben voor 'gezellig borrelen' en 'het glas heffen' als de nieuwe uitvaarttrend – er blijft veel te zeggen voor het sobere bakje troost. Warme dranken zoals koffie, thee en chocolademelk zijn overigens lange tijd om hun medicinale werking gewaardeerd. Sinds de introductie van de koloniale koffieboon in de 18de eeuw werd het stimulerend effect van cafeïne op het gemoed beproefd – maar het zou tot eind 19de eeuw duren eer dat koffie het gangbare bier, wijn en jenever na de uitvaart zou vervangen.

Smaak en reuk bereiken het veiligheidscentrum in ons brein veel sneller dan woorden.

In de overledenezorg werd koffie ook als geurverdrijver ingezet - u kent vast de verhalen over koffiedrap op schotels onder het bed om lijkenlucht te verdrijven. Ik kan u zeggen dat die praktijk nog steeds voorkomt, maar dan in een moderner jasje. Bij de opening van Een Lekkere Dood vertelde een uitvaartverzorgster dat ze coffeepads in de kussensloop van de overledene stopt. Blijft dagenlang fris geuren. 'Tis maar een tip. Maar *waarom* is een kop koffie of thee zo'n grote bron van troost?

Onlangs hoorde ik van een studie die dit klinisch-psychologisch probeert te verkla-

ren: herkenning en traditie spelen daarbij opnieuw een rol. We zijn gewend om koffie of thee te drinken in sociale, familiale omstandigheden. We zijn er zo bekend mee, een 'bakkie doen' ter ontspanning, dat zodra we een kopje dampende koffie aan onze lippen zetten er al automatisch een seintje naar onze brein gaat: 'ik ben oké, ik ben veilig.' Smaak en reuk bereiken het veiligheidscentrum in ons brein veel sneller dan woorden. Dus het vertrouwde drankje stelt ons veilig nog voordat we er bewust van zijn. De dood is een inherent 'onveilige' situatie, dan blijkt koffie een welkome vertrooster.

Daarnaast zijn er studies waaruit blijkt dat de consumptie van hete, warme dranken bevorderlijker is voor omgangsnormen en relatievorming dan koude dranken. Yale onderzoekers ontdekten dat mensen die een warme drank vasthielden meer empathie, vertrouwen en compassie met anderen hadden. We zijn zelfs sneller bereid iets voor de ander te doen met een warm drankje in de hand. Dat is natuurlijk een prettige bijvangst bij een begrafenis. Dus: laat die champagne voortaan maar in de koeling staan.

Tot Zover. Leve de koffie & de cake!

Figuur 4 Peer Vink, Koffie- en Cakefontein (2023) en Narges Mohammadi, The Making of Passing Traces (2020-2023)